

УДК 374.7.091.31.42:81'243](4)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Оксана Максименко

Статтю присвячено проблемі професійно-орієнтованого навчання іноземних мов в освіті дорослих у країнах Європейського Союзу. Висвітлено особливості впровадження цього напрямку, серед яких різноманітність можливостей, варіативність форм, європейський вимір.

Ключові слова: професійно-орієнтоване навчання іноземних мов, освіта дорослих, іншомовна освіта, країни Європейського Союзу.

Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов посідає пріоритетне місце в іншомовній освіті дорослих, що зумовлене нагальною потребою дорослого населення Європейського Союзу жити й працювати в умовах динамічних трансформацій у напрямі розбудови багатокультурної та багатомовної економіки знань у кордонах Спільноти.

Для України, яка розпочинає власний шлях у реформуванні іншомовної освіти, зокрема, у ланці освіти дорослих, ознайомлення з особливостями професійно-орієнтованого навчання іноземних мов як європейського педагогічного явища є важливим.

Нагальність і багатоаспектність іншомовної освіти дорослих пояснює значну зацікавленість цією проблемою дослідників у Європі та світі. Питанням навчання дорослих іноземних мов присвятили свої роботи М. Канінгем Флорез (M. A. Cunningham Florez) та М. Бурт (M. Burt), А. Нажнін (A. Naznean), М. Шлеппегрел (M. Schleppegrell), Г. Каваліаускіене (G. Kavaliauskiene) та Д. Ужпаліене (D. Uzpaliene) та інші. Розробленням вихідних позицій навчання мов у професійному контексті займалися К. Кенеді (C. Kennedy) та Р. Болайто (R. Bolitho), П. Стревенс (P. Strevens), Дж. Свейлз (J. Swales), Л. Трімбл (L. Trimble), Т. Хатчінсон (T. Hutchinson) та А. Вотерс (A. Waters), Т. Дадлі-Еванс (T. Dudley-Evans) та М. Джо Сент Джон (M. Jo St John), М. Хутта (M. Hutta). Висвітленням проблематики особливостей опанування мов дорослими для практичної діяльності опікувалися Е. Джендрік (E. Jendryck) та Г. Вісневська (H. Wisniewska), Н. Сіфакіс (N. C. Sifakis), Т. Дікей (T. Dincay), Л. Джой Меш (L. Joy Mesh) та інші.

Серед українських учених, дослідження яких стосуються освіти дорослих, слід назвати компаративістів О. Огієнко, праці якої присвячено тенденціям розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах, С. Коваленко, яка вивчала тенденції розвитку освіти дорослих в Англії, М. Борисова, яка проаналізувала розвиток освіти дорослих у Канаді, І. Сагун, яка опрацьовувала розвиток освіти людей третього віку в Німеччині, В. Давидову, яка займалася питанням неформальної освіти дорослих у навчальних гуртках Швеції, А. Гончарук, коло наукових інтересів якої включає неформальну освіту дорослих у країнах ЄС.

Метою статті є аналіз особливостей організації професійно-орієнтованого навчання іноземних мов в освіті дорослих у країнах ЄС.

За визначенням Європейської Комісії, освіта дорослих – це життєво важливий компонент навчання впродовж життя, який охоплює формальну, неформальну, інформальну навчальну діяльність (formal, non-formal and informal learning activities) для покращання базових вмінь та навичок, здобуття нових кваліфікацій для отримання роботи та для особистісного розвитку [1, с. 3].

У дослідженні Європейського центру розвитку професійної освіти і підготовки (European Centre for the Development of Vocational Training / CEDEFOP, 2008 р.) уточнюється, що освіта дорослих у країнах ЄС здійснюється:

- у формальній освіті (formal learning), яка визначається як навчання, що відбувається в організованому і визначеному середовищі (наприклад, навчання в установі чи на робочому місці), розплановане за навчальним планом (цілі, відведений час, забезпечення) та зазвичай веде до офіційного визнання і сертифікації;

- у неформальній освіті (non-formal learning), яка визнається як навчання, що увійшло у планову діяльність, яка не охоплена навчальним планом (навчальні цілі, відведений час, навчальне забезпечення);

- інформальній освіті (informal learning), яка характеризується як навчання, що є результатом щоденної діяльності, пов'язаної з роботою, родиною, дозвіллям. Вона не є організованою чи передбаченою навчальним планом (цілі, відведений час, забезпечення) [Див.: 2, с. 17–18]. Таким чином, освіта дорослих передбачає залучення усіх можливих шляхів набуття громадянами нових знань і вмінь в усіх сферах, включаючи іншомовну галузь.

За статистичними даними Європейської Комісії, 70 % дорослого населення віком від 25 до 64 років у Європі мають повну середню освіту, 6 % – здобувають вищу освіту [2, с. 9, 12, 13]. Показник участі в освіті дорослих постійно зростає, що зумовлюється упровадженням Брюсселем цілеспрямованої політики у цій ланці. Ключовим документом, який визначає орієнтири розбудови освіти дорослих в кордонах ЄС на сучасному етапі, є оновлений «Європейський порядок денний щодо освіти дорослих у 2012–2014 рр.» (2011) (European Agenda for Adult Learning) [1]. Основними векторами розвитку ланки, які є вагомими у контексті професійно-орієнтованого навчання іноземних мов, у документі названо:

- перетворення освіти впродовж життя та мобільність дорослих у ЄС на реальність, провідними діями у чому вбачається залучення усіх категорій дорослого населення до навчання, набуття визнаних кваліфікацій, неформальної та інформальної освіти, участь роботодавців у розробленні спеціальних професійних умінь і навичок та сприяння створенню гнучких умов навчання;

- покращення якості та ефективності освіти й підготовки, зокрема, завдяки підвищенню якості організації та засад функціонування освіти дорослих, урахуванню потреб ринку праці, інтенсифікації співробітництва і партнерства інституцій різних рівнів і напрямів;

- сприяння рівності, суспільній єдності, активному громадянству через освіту дорослих, шляхи вирішення якого ґрунтуються на наданні можливостей розвитку необхідних умінь для активної участі у житті суспільства;

– підвищення креативності та інноваційності дорослих, реалізація якого покладається на набуття компетентностей (за Європейською системою ключових компетентностей), розвиток умінь використання ІКТ для створення нових можливостей дистанційного навчання для всіх вікових категорій дорослих;

– покращення бази знань та моніторингу освіти дорослих (їдеться про участь у таких міжнародних дослідженнях з проблем освіти дорослих, як Дослідження освіти дорослих (Adult Education Survey / AES), Дослідження неперервної професійної підготовки (Continuing Vocational Training Survey / CVTS), Програма міжнародного оцінювання компетентностей дорослих (Programme for the International Assessment of Adult Competencies / PIAAC) [1, с. 5–6].

Водночас, як відзначає Європейська Комісія, потенціал освіти дорослих ще не повною мірою зреалізовано. По-перше, у країнах спільноти спостерігаються значні розбіжності в участі дорослого населення в освітніх програмах (від 1,2 % до 32,3 %); по-друге, загальна тенденція є негативною – у 2011 р. лише 6 країн досягли запланованого Брюсселем показника участі, а в інших він виявляється нижчим від очікуваного і становить в середньому лише 8,9 % при запланованому 15 % у 2020 р. [2, с. 37]. Звідси значні зусилля, до яких вдаються у Спільноті, для розвитку цього сектора і його складових, включаючи іншомовну освіту дорослих та професійно-орієнтоване навчання іноземних мов.

Відтак, професійно-орієнтоване навчання іноземних мов у іншомовній освіті дорослих ЄС посідає чільне місце, оскільки «працює» на розвиток потенціалу дорослого населення щодо практичної діяльності в умовах полікультурності, застосування якого має давати значну користь у сфері економіки спільноти [3, с. 27].

Спираючись на проведений аналіз, коротко схарактеризуємо форми реалізації ПОНІМ в освіті дорослих у країнах ЄС. Передусім, це навчання шляхом участі дорослого населення:

- в освітніх програмах ЄС (LEONARDO da VINCI; GRUNDTVIG);
- у віртуальному просторі із застосуванням ІКТ;
- різноманітних курсах з іноземних мов.

Саме різноманітні курси (вечірні курси (evening courses), курси неповного дня (evening and part-time courses), курси відповідно до запитів (tailored courses)) визнаються найбільш поширеними формами навчання дорослих, у тому числі й професійно-орієнтованого навчання іноземних мов та іноземних мов [2, с. 40]. Водночас простежуються відмінності між країнами, передусім у підходах та їх комбінуванні, виходячи зі специфіки систем освіти.

Досвід Англії показує, що професійно-орієнтоване навчання іноземних мов здійснюється установами подальшої освіти із залученням роботодавців, коледжами на вечірніх курсах [4, с. 4–5; 5, с. 25; 6, с. 14].

Що стосується Греції, то професійно-орієнтоване навчання іноземних мов здійснюється центрами освіти дорослих та інституціями підготовки держслужбовців [7, с. 12–16].

В Італії у професійно-орієнтоване навчання іноземних мов задіяні центри постійної освіти, які функціонують на базі шкіл як вечірні курси, Вищі курси технічної освіти та підготовки (засновані у співпраці Міністерства освіти,

Міністерства праці, шкіл, університетів, підприємств / Higher Technological Education and Training Courses, 1999 p.) [8, с. 3; 3, с. 28; 5, с. 25].

Практика Нідерландів у професійно-орієнтованому навчанні іноземних мов акцентує на домінуванні приватних і комерційних установ, центрів освіти дорослих, мовних центрів шкіл професійної освіти [9, с. 5].

У Фінляндії, наприклад, курси з професійно-орієнтованого навчання іноземних мов для дорослих пропонують коледжі, муніципальні центри освіти дорослих, асоціації освіти дорослих, підприємств у партнерстві з центрами неперервної професійної освіти [10, с. 7–8].

У Швеції професійно-орієнтоване навчання іноземних мов втілюється шляхом розвитку міжнародного культурного обміну (The internationalisation of cultural life / GovtComm. 2005/06:188); навчальними гуртками (Вільна освіта дорослих / Liberal Adult Education); Шведською агенцією гнучкого навчання (The Swedish Agency for Flexible Learning), яка опікується втіленням системи навчання впродовж життя і розвитком гнучкого навчання в муніципальній освіті дорослих, вищими народними школами, навчальними асоціаціями та підготовкою на робочих місцях, навчальними центрами. Остання пропонує дистанційне навчання для дорослих на рівні старшої школи. Курси з іноземних мов на основі ІКТ надають і місцеві органи управління освітою [11, с. 5–6; 5, с. 25].

Інший шлях реалізації ПОНІМ для дорослих – їх залучення до участі в освітніх програмах ЄС, а саме у царині професійної освіти LEONARDO da VINCI та освіти дорослих – GRUNDTVIG [12, с. 5, 20, 110, 152, 332]. Так, у межах проекту LEONARDO da VINCI втілюються курси іншомовної підготовки працівників різних установ та галузей залежно від потреб країни, включаючи практику мобільного навчання. Наприклад, у межах освітньої програми LEONARDO da VINCI було здійснено проект для службовців соціальної сфери Литви (2001–2006 рр.), а саме: працівників відділу поліції Міністерства внутрішніх справ, охоронців та Відділу міграції; працівників митниці; працівників Банку Литви. Метою цього проекту зазначалася підготовка до співпраці з інституціями ЄС спеціалістів, які працюють у соціальній сфері [3, с. 27].

В Угорщині та Ірландії активно використовуються результати, отримані під час проведення проекту з професійно-орієнтованого навчання іноземних мов, який мав назву «Професійно-орієнтована культура і мова» (Vocationally Oriented Culture And Language / VOCAL, 2009 p.) і входив до освітньої програми ЄС LEONARDO da VINCI (орієнтована на сектор професійної підготовки та студентів і стажерів, які вийшли на ринок праці і мають намір працювати за кордоном, а також на студентів університетів, інститутів тощо, у яких цей аспект передбачений у програмах). У проекті були задіяні одинадцять мов та десять країн, серед яких Ірландія, Болгарія, Фінляндія, Німеччина, Угорщина, Італія, Литва, Португалія, Словаччина, Швейцарія. Головними завданнями визначено:

- заохочення студентів / стажерів опановувати мову і культуру для підготовки до роботи за кордоном;
- покращення іншомовних умінь і навичок учасників шляхом опанування модулів, що забезпечить підвищення рівня їхніх практичних знань мови та культури обраної країни перебування;
- практичне та інноваційне розв'язання потреби автономного

опанування мов студентами/стажерами та ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, до початку перебування за кордоном;

- забезпечення засобів підготовки, які поєднують модулі з мови і культури в межах професійної освіти, що має збільшувати мобільність випускників на ринку праці шляхом здійснення їх належної підготовки.

Результатом проекту стало напрацювання мультилінгвальних, мультикультурних он-лайн тренувальних і підготовчих модулів (VOCAL), що дало змогу поєднати концепти мови, культури з професійною освітою і уможливило створення навчальних матеріалів для використання широким загалом зацікавлених осіб (студентів, стажерів, викладачів) [3, с. 26–27].

Слід зазначити, що в умовах тотальної інформатизації все більшого поширення у професійно-орієнтованому навчанні іноземних мов набувають інформаційно-комунікаційні технології, формат застосування яких може передбачати відкрите навчання (open learning), дистанційну освіту і підготовку (distance education and training), е-навчання (e-learning). Зокрема, в межах програми LEONARDO da VINCI набув розвитку проект «Європейське он-лайн навчання професійної мови та он-лайн навчання професійної мови через віртуальне навчальне середовище» (European Vocational Online Language Teaching / EUROVOLT and Vocational Online Language Learning via a Virtual Learning Environment). Метою проекту було визначено забезпечення потреби викладачів мов та стажерів в ознайомленні з інформаційно-комунікаційними технологіями та їх можливостями у мовній підготовці для використання у розв'язанні професійних ситуацій. Ідеться, передусім, про розвиток так званої комплексної грамотності, яка у форматі проекту охоплює наукову, цифрову, практичну, лінгвістичну, культурну складові в умовах використання можливостей віртуального навчального середовища. До реалізації проекту були залучені, окрім дорослих і приватних підприємств, університети і старша школа. Важливим його результатом стало заохочення приватних підприємців, включаючи малий і середній бізнес, впроваджувати мовне навчання персоналу на постійній основі. Головними ідеями проекту проголошено навчання впродовж життя, визнання і прозорість сертифікатів, мовну підготовку. Мовами проекту були обрані російська, польська, норвезька, італійська, французька, англійська, німецька, болгарська [13, с. 2, 9; 14].

Серед результатів проекту, які слід вважати вагомими для втілення професійно-орієнтованого навчання іноземних мов за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, є:

- акредитація он-лайн курсів з підготовки викладачів професійно-орієнтованого навчання іноземних мов Європейською мовною мережею (The European Language Network) з навантаженням у 4 кредити за Європейською трансферною системою кредитів та їх диплома;
- запровадження курсів професійно-орієнтованого навчання іноземних мов з багатьох мов для різних цільових груп, включаючи дорослих;

Зокрема, були розроблені модулі з болгарської мови як іноземної для працівників туристичної сфери (рівні А, В), з англійської мови як іноземної для працівників пенітенціарної служби Австрії (рівень В1, В2), з англійської для студентів суспільних наук Німеччини (рівень В2, С1), з англійської для фахівців

із психології у Польщі (рівень B, C), з німецької як іноземної для студентів, які спеціалізуються у галузі інженерної справи, та науковців в університеті Саусгемптон (рівень B), з польської як іноземної для фахівців у галузі дипломатії та політики у Польщі (рівень B, C), що засвідчує розширення галузевих потреб у застосуванні іноземних мов та виявляє специфіку розвитку професійно-орієнтованого навчання іноземних мов у країнах ЄС.

– практичне втілення моделі професійно-орієнтованого мовного курсу у віртуальному навчальному середовищі, що охоплює такі складники планування, як аналіз потреб, добір навчальних матеріалів професійно-практичного спрямування, методи та засоби навчання (CLIL, e-Портфоліо), ресурсного забезпечення, оцінювання навчальних досягнень слухачів) [15, с. 2, 9; 16, с. 2-3; 17, с. 2-3].

Іншим шляхом втілення професійно-орієнтованого навчання іноземних мов у програми підготовки дорослих є підготовка працівників у мовних центрах університетів країн ЄС, які мають за мету підвищення рівня знань і умінь з мов, їхню підготовку до перебування за кордоном на стажуванні, навчанні, роботі. Так, наприклад, Центр комунікації, мови й техніки Політехнічного університету міста Ейндховен (Нідерланди) пропонує широкий спектр можливостей опанування професійно-орієнтованої іноземної мови, серед яких:

– курси з іноземних мов (англійської, французької, італійської, іспанської, португальської, російської, німецької), які узгоджуються за рівнем програми, кількістю відведених годин, змістом, обсягом матеріалу, тривалістю, виходячи з потреб певної професійної галузі чи сфери застосування;

– мовні консультації, які передбачають індивідуальну чи групову роботу за проблемними питаннями щодо заповнення слухачами анкет, написання статей, підготовки презентацій тощо;

– мовний практикум з іноземних мов, який може бути частиною іншого курсу чи окремим курсом, передбачає самостійне опрацювання окремих проблемних питань з мови (рівень B1 / B2, тривалість 40 годин; поєднує самостійну роботу і практику за аудіоматеріалами з виконанням завдань, запропонованих викладачем);

– заняття з метою формування знань та умінь перекладу, спрямовані на допомогу у перекладі текстів, статей, виправленні помилок і з'ясуванні проблемних питань [18, с. 3, 9; 19, с. 2-4].

Курси для дорослих також надаються мовними школами, інституціями та іншими організаціями, які мають свої мережі в ЄС та поза його межами. Наприклад, у форматі мовних курсів, що надаються британською компанією «Communicaid» (заснована 1992 р. у Кембриджі), пропонують заняття, які структуруються після індивідуальних бесід зі стажером та перевірки його мовленнєвих умінь та навичок (вихідний рівень). У результаті узгоджуються завдання і потреби з мови для практичної діяльності (галузь спеціалізації), зміст, тривалість (інтенсивні від трьох днів до кількох місяців і довше), розклад (кількість годин / занять на тиждень), форми (індивідуальні, групові заняття чи у поєднанні) [20].

Таким чином, професійно-орієнтоване навчання іноземних мов набуває пріоритетного значення в освіті дорослих країн ЄС, що зумовлено економічними потребами спільноти, особливо в умовах кризи останніх років.

До особливостей упровадження цього напрямку іншомовної освіти в кордонах ЄС слід передусім віднести різноманітність можливостей, варіативність форм, функціонування спільного освітнього простору (програми ЄС). Необхідно відзначити зростання використання інформаційно-комунікаційних технологій, передусім у напрямі створення віртуального навчального середовища. Важливим убачаємо підтримку професійно-орієнтованого навчання іноземних мов в освіті дорослих у країнах ЄС на національному та загальноєвропейському рівнях одночасно.

Список використаних джерел:

1. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning / Official Journal of the European Union, 2011/C372/01, 2011 – 6 p.
2. Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe. – Brussels : Eurydice, 2011 – 88 p.
3. «Languages for Jobs». Providing multilingual communication skills for the labour market. Report from the thematic working group «Languages for Jobs». European Strategic Framework for Education and Training (ET 2020). – European Commission, 2011. – 39 p.
4. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. ENGLAND. – European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 13 p.
5. Relaunching multilingual education for Europe. Education and Training 2010 – Languages. European Commission. Final report Relating to the call for tender no. EAC/31/05. // ed. Jean-Claude Beacco. – University of the New Sorbonne, 2007. – 94 p.
6. Overview of Policies and Programmes for Adult Language, Literacy and Numeracy (LLN) Learners», in Teaching, Learning and Assessment for Adults: Improving Foundation Skills. – OECD: OECD Publishing, 2008. – 34 p.
7. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. GREECE. European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 34 p.
8. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. ITALY. European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 13 p.
9. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. THE NETHERLANDS. European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 15 p.
10. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. FINLAND. European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 16 p.
11. Education and Culture. Lifelong Learning: Education and Training policies. Multilingualism policy. Follow-up of the Action Plan on language learning and linguistic diversity. National Report Template. SWEDEN. European Commission. EXP LG 5/2006 EN Annex FIN, 2006. – 17 p.
12. Grundtoig 2. Learning partnership. – European Commission, 2007. – 417 p.
13. European Vocational Online Language Teaching and Vocational Online Language Learning via a Virtual Learning Environment. AT-Austria Project Type: Language Competence (2000–2006), 2007. – 16 p.
14. Schneider Christel The use of technology in education. Results of the survey. –EUROVOLT, 2008. – 30 p.
15. European Vocational Online Language Teaching and Vocational Online Language Learning via a Virtual Learning Environment. A/05/B/F/LA-158.238 AT-Austria Project Type: Language Competence (2000–2006), 2007. – 16 p.
16. EUROLT. Austria: Language policy. – European Commission, 2007. – 12 p.
17. EUROLT – EUROVOLT. Diploma for Online Teaching: EUROPEAN DIPLOMA in Vocational Online Language Teaching to Adults. – The European Language Network. – Austria, 2007. – 18 p.
18. Centrum voor Communicatie, Taal en Techniek. Taalcursussen 2001–2002. Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven. – 2001. – 24 p.
19. Centrum voor Communicatie, Taal en Techniek. Taalcursussen 2005–2006. Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven. – 2005. – 24 p.
20. Communicaid. Culture and Communication skills Consultancy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.communicaid.com/#>